

ΣΗΜΕΙΩΜΑ / 2 Ιουνίου 2015

Σοβαρή εργασιακή εκμετάλλευση: εργαζόμενοι μετακινούμενοι στο εσωτερικό της ΕΕ ή εισερχόμενοι στην ΕΕ

1. Τι είναι σοβαρή εργασιακή εκμετάλλευση;

Εργασία κάθε ημέρα της εβδομάδας για αποδοχές που καταβάλλονται σε μη τακτά χρονικά διαστήματα ή δεν καταβάλλονται καθόλου, διαβίωση σε συνθήκες συνωστισμού, εξαθλίωσης, απομόνωσης από την υπόλοιπη κοινωνία, εργασία χωρίς σύμβαση και με συνεχείς απειλές απέλασης αποτελούν παραδείγματα σοβαρής εργασιακής εκμετάλλευσης. Τυπικά, η «σοβαρή εργασιακή εκμετάλλευση» περιλαμβάνει όλες τις μορφές εργασιακής εκμετάλλευσης οι οποίες συνιστούν ποινικό αδίκημα βάσει της νομοθεσίας του κράτους μέλους στο οποίο λαμβάνει χώρα η εκμετάλλευση. Παρότι η ποινική νομοθεσία της ΕΕ καλύπτει μόνον μερικές μορφές εργασιακής εκμετάλλευσης, το άρθρο 5 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ απαγορεύει τη δουλεία και την αναγκαστική εργασία, το δε άρθρο 31 ορίζει ότι κάθε εργαζόμενος έχει δικαίωμα σε «δίκαιες και πρόσφορες» συνθήκες εργασίας.

2. Ποια είναι τα θύματα σοβαρής εργασιακής εκμετάλλευσης στην ΕΕ;

Θύματα σοβαρής εργασιακής εκμετάλλευσης είναι οι εργαζόμενοι οι οποίοι υφίστανται συνθήκες εργασίας που στοιχειοθετούν αξιόποινη πράξη βάσει της νομοθεσίας της χώρας στην οποία η εργασιακή εκμετάλλευση λαμβάνει χώρα. Τα θύματα εργασιακής εκμετάλλευσης εργάζονται συχνά σε απομόνωση, σε αγρούς, σε νοικοκυριά ή σε εργοτάξια. Μετά το πέρας της απασχόλησής τους, τα θύματα αναχωρούν συνήθως από τη χώρα στην οποία εργάστηκαν και είναι δύσκολο να εντοπιστούν. Ωστόσο, οι επαγγελματίες που εργάζονται με θύματα σοβαρής εργασιακής εκμετάλλευσης μπορούν να περιγράψουν τις εμπειρίες των θυμάτων. Μερικοί από τους εμπειρογνώμονες αυτούς μοιράστηκαν τις γνώσεις και την εμπειρογνωμοσύνη τους στο πλαίσιο συνεντεύξεων με τον FRA, συμμετέχοντας σε συζητήσεις -στο πλαίσιο ομάδας- για το συγκεκριμένο θέμα ή παρέχοντας περιπτωσιολογικές μελέτες.

3. Προσδιόρισε ο FRA πόσα είναι τα θύματα σοβαρής εργασιακής εκμετάλλευσης στην ΕΕ;

Η φύση του εγκλήματος της εργασιακής εκμετάλλευσης δυσχεραίνει τον προσδιορισμό του αριθμού των θυμάτων. Αυτό συμβαίνει επειδή ο ορισμός της εργασιακής εκμετάλλευσης μεταξύ κρατών μελών της ΕΕ διαφέρει, όπως και τα μέτρα για την καταπολέμηση της εργασιακής εκμετάλλευσης, αλλά και επειδή η μη καταγγελία των περιστατικών εργασιακής εκμετάλλευσης είναι ευρέως διαδεδομένο φαινόμενο. Από τα στοιχεία που συνέλεξε ο FRA προκύπτει ότι, στα κράτη μέλη της ΕΕ στα οποία ο ορισμός της εργασιακής εκμετάλλευσης είναι ευρύτερος και στα οποία πραγματοποιούνται περισσότερες επιθεωρήσεις, ο αριθμός των εντοπισθέντων θυμάτων και των ποινών είναι υψηλότερος από εκείνον που καταγράφεται σε χώρες με πιο περιοριστικούς ορισμούς. Οι απόπειρες ποσοτικοποίησης της εργασιακής εκμετάλλευσης πρέπει να αντιμετωπίζονται με μέγιστη προσοχή, όπως η εκτίμηση της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας (ΔΟΕ) ότι «περίπου 3 στα 1 000 άτομα παγκοσμίως υποβλήθηκαν σε αναγκαστική εργασία κάποια χρονική στιγμή» κατά τη δεκαετία μεταξύ 2002 και 2011. Για την καλύτερη εκτίμηση της ποσοτικής διάστασης της εργασιακής εκμετάλλευσης, η έρευνα του FRA προσδιόρισε

ορισμένους τομείς υψηλού κινδύνου στους οποίους είναι πιθανότερο να υποστούν οι εργαζόμενοι εκμετάλλευση, μεταξύ των οποίων η γεωργία, η δασοκομία, η αλιεία, οι κατασκευές, οι δραστηριότητες στέγασης και εστίασης, η οικιακή εργασία και ορισμένες μορφές μεταποίησης.

4. Ποιος κινδυνεύει να γίνει θύμα σοβαρής εργασιακής εκμετάλλευσης στην ΕΕ;

Υπάρχουν διάφοροι παράγοντες κινδύνου που καθιστούν τους εργαζόμενους ιδιαίτερα ευάλωτους στην εκμετάλλευση. Οι παράγοντες αυτοί κατηγοριοποιούνται ως ακολούθως:

- Παράγοντες κινδύνου οι οποίοι σχετίζονται με το νομικό και θεσμικό πλαίσιο της χώρας απασχόλησης, όπως έλλειψη ερευνών ή απουσία παρακολούθησης των συνθηκών εργασίας
- Παράγοντες κινδύνου οι οποίοι αφορούν την προσωπική κατάσταση των εργαζομένων, όπως άγνοια της γλώσσας της χώρας στην οποία εργάζονται, χαμηλό μορφωτικό επίπεδο ή συνθήκες έσχατης ένδειας στη χώρα καταγωγής τους
- Παράγοντες κινδύνου στον χώρο εργασίας, όπως εργασία σε οικονομικό κλάδο επιρρεπή στην εργασιακή εκμετάλλευση ή σε επικίνδυνες συνθήκες απασχόλησης
- Παράγοντες κινδύνου τους οποίους δημιουργούν οι εργοδότες, για παράδειγμα όταν δεν παρέχουν γραπτή σύμβαση σε γλώσσα την οποία κατανοεί ο εργαζόμενος, δεν ενημερώνουν τους εργαζόμενους για τα δικαιώματά τους ή αυξάνουν την εξάρτηση των εργαζομένων (για παράδειγμα, παρέχοντας στέγη, μεταφορά ή απασχολώντας άλλα μέλη της οικογένειας).

5. Ποιος είναι ο ρόλος των θεσμικών οργάνων και των κρατών μελών της ΕΕ σε περιπτώσεις σοβαρής εργασιακής εκμετάλλευσης;

Τα κράτη μέλη της ΕΕ έχουν την υποχρέωση να επιδεικνύουν δέουσα επιμέλεια. Αυτό σημαίνει ότι οι εργαζόμενοι από άλλη χώρα οι οποίοι διατρέχουν σοβαρό κίνδυνο να υποστούν σοβαρή εκμετάλλευση δικαιούνται προστασία βάσει των μέτρων που θεσπίζουν οι αρμόδιες αρχές. Σύμφωνα με το δίκαιο της ΕΕ, τα κράτη μέλη έχουν καθήκοντα τα οποία συνίστανται στη διενέργεια επιθεωρήσεων με στόχο τον εντοπισμό περιστατικών εργασιακής εκμετάλλευσης, στην προστασία των θυμάτων, στη θέσπιση μηχανισμών προσφυγής και στη διασφάλιση της δίωξης των παραβατών.

6. Σε τι διαφέρει η παρούσα έρευνα από άλλες;

Είναι η πρώτη έρευνα της ΕΕ η οποία διερευνά διεξοδικά όλες τις αξιόποινες μορφές εργασιακής εκμετάλλευσης εργαζομένων που μετακινούνται στο εσωτερικό της ΕΕ ή εισέρχονται στην ΕΕ. Παρέχει στοιχεία τα οποία αποδεικνύουν ότι:

- η σοβαρή εργασιακή εκμετάλλευση είναι διαδεδομένο φαινόμενο στην ΕΕ σε αρκετούς κλάδους (π.χ. γεωργία, κατασκευές, ξενοδοχεία και εστίαση, οικιακή εργασία, μεταποίηση), οι δε παραβάτες εξακολουθούν να δρουν ατιμώρητοι
- οι καταναλωτές δεν γνωρίζουν ότι τα προϊόντα τα οποία αγοράζουν μπορεί να προέρχονται από εργασιακή εκμετάλλευση, καθώς δεν υπάρχουν δεσμευτικά πρότυπα ή σήμανση
- οι διαφορετικοί ορισμοί της εργασιακής εκμετάλλευσης που συνιστά αξιόποινη πράξη στα κράτη μέλη της ΕΕ σημαίνει ότι μια πράξη η οποία τιμωρείται ως ποινικό αδίκημα σε μια χώρα μπορεί να μην είναι αξιόποινη σε άλλη.
- Για παράδειγμα, σε χώρες όπως η Βουλγαρία, η Ελλάδα, η Κύπρος, η Λετονία, η Λιθουανία, το Λουξεμβούργο, η Μάλτα και η Σλοβενία, η νομοθεσία περί συνθηκών εργασίας που συνιστούν εκμετάλλευση προστατεύουν μόνον τους πολίτες τρίτης χώρας που διαμένουν στη χώρα παράνομα. Σε όλα σχεδόν τα

κράτη μέλη της ΕΕ, οι παράνομα διαμένοντες στη χώρα εργαζόμενοι από χώρες εκτός της ΕΕ προστατεύονται κατά της σοβαρής εργασιακής εκμετάλλευσης βάσει διατάξεων του ποινικού δικαίου. Οι πολίτες της ΕΕ απολαμβάνουν ανάλογο επιπέδου προστασίας μόνον σε τέσσερα κράτη μέλη (Βέλγιο, Γαλλία, Γερμανία και Κάτω Χώρες).

7. Πώς συλλέχθηκαν τα δεδομένα για την έκθεση;

Διενεργήθηκαν τόσο έρευνες γραφείου όσο και επιτόπιες έρευνες: οι έρευνες γραφείου αφορούσαν το νομικό και θεσμικό πλαίσιο για τη σοβαρή εργασιακή εκμετάλλευση και στα 28 κράτη μέλη της ΕΕ, ενώ επιτόπιες έρευνες διενεργήθηκαν σε 21 χώρες της ΕΕ, δηλαδή σε όλα τα κράτη μέλη, εκτός της Δανίας, της Εσθονίας, της Λετονίας, του Λουξεμβούργου, της Ρουμανίας, της Σλοβενίας και της Σουηδίας (λόγω περιορισμένων πόρων). Τα κράτη μέλη επιλέχθηκαν έτσι ώστε να διασφαλίζεται κάλυψη διαφορετικών γεωγραφικών περιοχών, οικονομικών συνθηκών και νομικών παραδόσεων. Οι επιτόπιες έρευνες περιελάμβαναν συνολικά 616 συνεντεύξεις εμπειρογνομόνων από διάφορες επαγγελματικές ομάδες που δραστηριοποιούνται στον τομέα της εργασιακής εκμετάλλευσης, όπως επιθεωρήσεις εργασίας, αστυνομία, δικαστές και εκπρόσωποι των εργαζομένων και των εργοδοτών καθώς και 24 συζητήσεις στο πλαίσιο ομάδας με αντικείμενο το συγκεκριμένο θέμα, με τη συμμετοχή ομάδων διάφορων επαγγελματιών. Επιπλέον, στο πλαίσιο των επιτόπιων ερευνών, συλλέχθηκαν 217 περιπτώσιολογικές μελέτες παραδειγμάτων σοβαρής εργασιακής εκμετάλλευσης. Οι μελέτες βασίζονταν σε πληροφορίες που παρείχαν οι εμπειρογνώμονες σε επίπεδο κρατών μελών.

8. Τι μπορεί να γίνει για να βελτιωθεί η κατάσταση;

- Τα θεσμικά όργανα και τα κράτη μέλη της ΕΕ μπορούν να αποκριθούν στους παράγοντες κινδύνου που προσδιορίζονται ανωτέρω θεσπίζοντας μηχανισμούς πρόληψης και παρακολούθησης, καθώς και ένα νομικό και θεσμικό πλαίσιο για τον εντοπισμό των περιστατικών εργασιακής εκμετάλλευσης μέσω επιθεωρήσεων στον χώρο εργασίας. Μπορούν επίσης να διασφαλίζουν την πρόσβαση των θυμάτων στη δικαιοσύνη, με στοχοθετημένες υπηρεσίες υποστήριξης, παροχή πληροφοριών σχετικά με τα δικαιώματα των θυμάτων, ουσιαστικές έρευνες και διώξεις, καθώς και κυρώσεις κατά των δραστών εργασιακής εκμετάλλευσης.
- Το ευρύτερο κοινό πρέπει να γνωρίζει ότι η εργασιακή εκμετάλλευση αποτελεί πραγματικότητα και ότι μια στάση μηδενικής ανοχής απέναντι σε αυτήν θα ωφελήσει όλους τους εργαζόμενους και όλους τους τομείς της οικονομίας.
- Οι συνδικαλιστικές οργανώσεις και οι οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών πρέπει να προσεγγίζουν τους εργαζόμενους που μετακινούνται στο εσωτερικό της ΕΕ ή εισέρχονται στην ΕΕ και να υποστηρίζουν διάφανες σχέσεις απασχόλησης με συμβάσεις εργασίας καταρτισμένες σε γλώσσα την οποία κατανοούν οι εργαζόμενοι, οι οποίες υποχρεώνουν τους εργοδότες να καταβάλλουν τις αποδοχές σε μηνιαία βάση και όχι στο τέλος του έργου ή της περιόδου.
- Οι καταναλωτές πρέπει να έχουν το δικαίωμα να γνωρίζουν εάν τα προϊόντα που αγοράζουν έχουν παραχθεί υπό συνθήκες εκμετάλλευσης. Επομένως, τα προϊόντα και οι υπηρεσίες πρέπει να συνοδεύονται από πιστοποιητικά ή σήμανση που βεβαιώνουν τις δίκαιες συνθήκες εργασίας.
- Οι επιχειρήσεις πρέπει να υποχρεώνονται να γνωστοποιούν πληροφορίες σχετικά με τα μέτρα που εφαρμόζουν ώστε να διασφαλίζεται η απουσία εργασιακής εκμετάλλευσης· το κοινό πρέπει να έχει πρόσβαση σε δημόσιο μητρώο στο οποίο θα καταχωρίζονται εργοδότες ή φορείς πρόσληψης οι οποίοι καταδικάστηκαν για εργασιακή εκμετάλλευση.

- Το δικαίωμα των θυμάτων να αναγνωρίζονται ως τέτοια και να έχουν πρόσβαση στη δικαιοσύνη δεν πρέπει να εξαρτάται από τη νομιμότητα ή μη της διαμονής τους στη χώρα. Τα θύματα πρέπει να δικαιούνται αποζημίωση ανεξάρτητα από τη νομιμότητα ή μη της διαμονής τους στη χώρα.

9. Ποια συνέχεια θα δώσει ο FRA στα αποτελέσματα της έρευνας;

Για την καλύτερη κατανόηση των εμπειριών και των αναγκών των θυμάτων, ο FRA σχεδιάζει μια έρευνα συνέχειας με συνεντεύξεις εργαζομένων οι οποίοι υπήρξαν θύματα ή διατρέχουν κίνδυνο εργασιακής εκμετάλλευσης στην ΕΕ.

Επιπλέον, ο FRA θα προαγάγει τη χρήση των αποτελεσμάτων της έρευνας για την αλλαγή πολιτικής. Αυτό θα επιτευχθεί σε στενή συνεργασία με θεσμικά όργανα, όπως η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο της Ευρώπης, η Διεθνής Οργάνωση Εργασίας (ΔΟΕ), η Διεθνής Συνομοσπονδία Ελεύθερων Συνδικάτων (ΔΣΕΣ) και η Ευρωπαϊκή Συνομοσπονδία Συνδικαλιστικών Οργανώσεων (ΕΣΣΟ), καθώς και με άλλους οργανισμούς της ΕΕ όπως το Eurofound και ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός για την Ασφάλεια και την Υγεία στην Εργασία (EU-OSHA). Ο FRA θα συνεργαστεί επίσης στενά με τα κράτη μέλη και με οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών, παροτρύνοντας επίσης τα μέσα ενημέρωσης να ευαισθητοποιήσουν το κοινό σχετικά με το φαινόμενο της σοβαρής εργασιακής εκμετάλλευσης στην ΕΕ.

Για περισσότερες πληροφορίες επικοινωνήστε με τους υπεύθυνους επικοινωνίας (Media Team) του FRA:

Ηλεκ. ταχυδρομείο: media@fra.europa.eu / Τηλ.: +43 1 58030-642